

6. Μεθοδολογικά (Να περιληφθούν και νέες προτάσεις, ανάλογα με το μάθημα – γνωστικό αντικείμενο)

ΓΕΝΙΚΩΣ, ως προς τις παιδαγωγικές αντιλήψεις, το Αναλυτικό Πρόγραμμα (εφεξής Α.Π.) θα πρέπει να υιοθετεί πρακτικές *μαθητοκεντρικές* (και όχι *δασκαλοκεντρικές* – για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της πρωτοβουλίας των μαθητών), *ομαδοσυνεργατικές* (αφού προηγηθεί η εξατομικευμένη εργασία - για την ενίσχυση της μάθησης μέσω της συνεργασίας στο πλαίσιο της ομάδας), και *αναστοχαστικές* που αποβλέπουν στην κατάκτηση των απαραίτητων στη σύγχρονη κοινωνία της γνώσης γραμματισμών και δεξιοτήτων, καθώς και στη διαμόρφωση θετικής στάσης ή και αγάπης των παιδιών για το Μάθημα. Και στο νέο πλαίσιο, ο ρόλος του δασκάλου παραμένει καθοριστικός, είναι όμως, κυρίως, καθοδηγητικός και υποστηρικτικός και προσφέρει πρότυπα εργασίας ικανά να υποβοηθήσουν τη διαδικασία της μάθησης –που συνίσταται στη σταδιακή μετάβαση από το περισσότερο οικείο στο λιγότερο οικείο, μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Επειδή η μεθοδολογία είναι ζήτημα εξαιρετικά κρίσιμο για τη διδασκαλία, θα πρέπει με σαφήνεια να προσδιοριστούν οι μεθοδολογικές αρχές στις οποίες αυτή θα βασίζεται. Από τα θέματα που θα πρέπει να θιγούν ως ιδιαίτερα κρίσιμα αναφέρονται ενδεικτικώς τα εξής: η έμφαση στη λειτουργία των λέξεων εντός συμφραζομένων, η σύνδεση Αρχαίας και Νέας Ελληνικής, η εμπέδωση λεξιλογίου, η ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας των μαθητών, και η διδασκαλία και η αξιολόγηση της μετάφρασης:

- Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην απομνημόνευση και αναπαραγωγή γραμματικών τύπων και συντακτικών δομών, αλλά η προσέγγιση θα πρέπει μάλλον να είναι περισσότερο δομολειτουργική, εξετάζοντας τη μορφολογία, τη συντακτική λειτουργία και τη σημασία των λέξεων εντός συμφραζομένων και όχι αυτόνομα. Με κατάλληλες μάλιστα (ανοιχτού τύπου) ασκήσεις θα δημιουργηθούν συνθήκες «ευρετικού», και άρα και ενδιαφέροντος, μαθήματος μέσα και έξω από την αίθουσα διδασκαλίας.
- Κατά τη διδασκαλία, η σύνδεση της Αρχαίας με την Νέα Ελληνική θα καταστήσει κατανοητή την ιστορική εξέλιξη της Ελληνικής Γλώσσας. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι η Αρχαία είναι άμεσα οικεία γλώσσα για τους μαθητές-φυσικούς ομιλητές της Νέας Ελληνικής. Διδάσκεται ορθότερα και αποτελεσματικότερα ως ξένη γλώσσα, δηλαδή όταν ορίζονται με σαφήνεια ομοιότητες και διαφορές.
- Στο πνεύμα αυτής της διδασκαλίας, το μάθημα θα πρέπει, αντίθετα προς την ως τώρα πρακτική, να προβλέψει τη χρήση ενός έγκυρου λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής εκ μέρους των μαθητών και να δώσει μεγαλύτερη σημασία στην

εμπέδωση λεξιλογίου. (Είναι διαθέσιμο στην «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα» το Intermediate Liddell - Scott σε ελληνική μετάφραση.)

- Κατά τη διδασκαλία των αρχαιοελληνικών κειμένων θα πρέπει να υιοθετηθεί μεθοδολογία που θα συμβάλλει στην ανάπτυξη των αναγνωστικών ικανοτήτων των μαθητών, καθιστώντας τους όσο γίνεται επαρκείς αναγνώστες της αρχαιοελληνικής γραμματείας. Προς τούτο προσφέρεται ο κειμενοκεντρικός, διακειμενικός και διαθεματικός τρόπος προσέγγισης.
- Η γλωσσική επεξεργασία του κειμένου είναι εργαλείο για την κατανόησή του και όχι αυτοτελής διαδικασία. Προσαρμόζεται, επομένως, κάθε φορά, κατά ποσόν και ποιόν, από τον εκπαιδευτικό στο γνωστικό επίπεδο και τις ανάγκες των μαθητών του. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν έχει νόημα η εξαντλητική γλωσσική επεξεργασία του κειμένου, παρά μόνο στον βαθμό που είναι απαραίτητη για την κατανόησή του. Αντιθέτως εξαιρετικά χρήσιμη αποδεικνύεται η πρακτική άσκηση των μαθητών στη *σχηματική απόδοση* – μέσω διαγραμμάτων και κατά κώλα μεταγραφής– των συντακτικών σχέσεων που συνδέουν μεταξύ τους τα νοηματικά υποσύνολα της περιόδου, τις φράσεις και τις λέξεις, στο πλαίσιο μιας περιόδου αρχαιοελληνικού λόγου.
- Η μετάφραση είναι ένας εξαιρετικά χρήσιμος ερμηνευτικός και διδακτικός μηχανισμός, και το μάθημα θα πρέπει να ακολουθήσει τρόπους δημιουργικής αξιοποίησής του κατά τη διδασκαλία. Πέρα, δηλαδή, από τη μετάφραση που επιχειρείται μέσα στην τάξη κατά τη διαδικασία ανάγνωσης και ερμηνείας του κειμένου, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και άλλες τεχνικές (όπως είναι η παραβολή γνωστών μεταφράσεων του κειμένου), για να εξοικειωθούν οι μαθητές με διάφορες μεταφραστικές πρακτικές που θα τους βοηθήσουν να γνωρίσουν καλύτερα και τη νεότερη γλώσσα. Προπάντων πρέπει να αποθαρρυνθεί με κάθε τρόπο η μηχανιστική απομνημόνευσή της.
- Τα κείμενα θα πρέπει να εντάσσονται στο γραμματειακό είδος που ανήκουν και στο ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο τους, και να διαφωτίζεται η σχέση μεταξύ γραμματειακού είδους και κοινωνίας τόσο σε επίπεδο παραγωγής όσο και πρόσληψης του έργου. Τα αρχαία κείμενα, επομένως, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ιστορικά εντοπισμένα προϊόντα μιας συγκεκριμένης πολιτισμικής πραγματικότητας, τα οποία, ωστόσο, αποκτώντας σημασία καταστατική για τον δυτικό πολιτισμό, απέκτησαν οικουμενική εμβέλεια.
- Γι' αυτό ακριβώς θα πρέπει, παράλληλα, να αναδεικνύονται τα στοιχεία εκείνα του κειμένου που έχουν αξία και για τον σύγχρονο κόσμο, όπως: θεμελιακές αξίες, προβληματισμοί, ανθρώπινες αντιδράσεις και ψυχικές διαθέσεις, που επιτρέπουν την κατανόηση των βασικών αρχών της συμπεριφοράς του ατομικού και του συλλογικού όντος. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται να καλλιεργηθεί η δυνατότητα αναγωγής του ειδικού σε γενικές αρχές, του συγκεκριμένου σε αφηρημένες έννοιες και του παραδείγματος σε καθολικής αξίας στάσεις και συμπεριφορές.

- Στο νέο Μάθημα, οι ΤΠΕ θα πρέπει να αποτελέσουν βασικό διδακτικό εργαλείο και μέσο πρακτικής γραμματισμού. Και τούτο διότι, με δημιουργική και όχι μηχανιστική χρήση, παύουν οι Νέες Τεχνολογίες να αποτελούν απλά εργαλεία, και αποκτούν αξία ευρετική στη διαδικασία κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης. Ειδικά για τις ανθρωπιστικές επιστήμες, οι ΤΠΕ, με την *ολιστική ερμηνεία* ενός χωρίου που αποπειρώνται (με λόγο, μουσική και εικόνα), μπορεί να το «διαβάζουν» με τρόπο πολύ αποκαλυπτικότερο από την παραδοσιακή ερμηνεία που δεν ερμηνεύει μόνο τον λόγο του κειμένου. Από τη δημιουργική αυτή διαδικασία αποκλείονται εξ αρχής λογισμικά που δεν αναδεικνύουν καθαρά το πολιτιστικό απόβαρο του κειμένου ή τη σημασία του για την επί της ουσίας ερμηνεία του κειμένου.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η διδασκαλία του Μαθήματος των Αρχαίων στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο έχει στη φάρετρα της ποικίλες «μεθόδους» και διδακτικές διαδικασίες. Οι διδάσκοντες/διδάσκουσες αποφασίζουν τι από όλα αυτά (παραδοσιακά και νεωτερικά) θα επιλέξουν, πώς θα το εφαρμόσουν και με τι θα το συνδυάσουν – πάντα λαμβάνοντας υπόψη τις παραμέτρους που ισχύουν στη συγκεκριμένη τάξη τους– και παρακολουθώντας τους Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας.

Κατά τη διδασκαλία, ακολουθούνται διαδικασίες «οικοδόμησης της γνώσης» και όχι αποστήθισης της έτοιμης γνώσης, με την ενεργό συμμετοχή του μαθητή/ της μαθήτριας μέσα από επαγωγικές διαδικασίες από το επιμέρους στο όλο και από τα παραδείγματα στη θεωρία, για παράδειγμα, η διερευνητική μορφή διδασκαλίας, κατά την οποία επιδιώκεται η ενεργοποίηση του μαθητή για αποκάλυψη και κατάκτηση της γνώσης, ο παρωθητικός κι ο ελεύθερος διάλογος, καθώς και η δραματοποίηση ή και η επιχειρηματολογία. Είναι δυνατόν να επιλεγούν, επίσης, συνεργατικές ή ομαδοσυνεργατικές μορφές διδασκαλίας. Παρόλα αυτά, είναι φανερό ότι υπάρχει ευελιξία στην επιλογή ή και στον συνδυασμό μορφών διδασκαλίας, αφού οι ανάγκες των ακροατηρίων ποικίλλουν. Οποιαδήποτε επιλογή κι αν γίνει, θα πρέπει να εναρμονίζεται με τους εκάστοτε μαθησιακούς Δείκτες Επιτυχίας.

Συνοπτικά, και κατά τη διδασκαλία του μαθήματος των Αρχαίων από το Πρωτότυπο στόχος είναι η αυτονόμηση του/της μαθητή/μαθήτριας και η ενίσχυση της αυτοπεποίθησής του/της και η ενίσχυση των κινήτρων για μάθηση. Το μάθημα προσφέρει γνώση και δεξιότητες, διδάσκει πώς να μαθαίνει κανείς και κατ' επέκταση πώς να είναι σε θέση να αυτορρυθμίζει και να αυτοαξιολογεί τη μάθησή του/της. Οι μαθητές/μαθήτριες διδάσκονται τεχνικές, όπως είναι η αξιοποίηση των λεξικών, η χρήση των πηγών, η χρήση χαρτών ή η αξιοποίηση εικόνων κ.ά., είτε με άμεση είτε με έμμεση διδασκαλία στρατηγικών διδασκαλίας, που ενισχύσουν δεξιότητες κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου. Επιπρόσθετα, οι μαθητές/μαθήτριες μπορεί να διδαχθούν και στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας, όπως ο καταιγισμός ιδεών, οι διαβαθμισμένες

δραστηριότητες, δραστηριότητα με διαφοροποιημένο θέμα και διαφοροποιημένη κατ' οίκον εργασία.

Το μάθημα από το Πρωτότυπο διδάσκεται κυρίως με βάση τις αρχές της Επικοινωνιακής – Κειμενοκεντρικής προσέγγισης. Διδάσκεται στοχευμένα, είναι επικοινωνιακά πλαισιωμένο, με τρόπο δημιουργικό και ελκυστικό. Το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης για κάθε τάξη περιλαμβάνεται στο Περίγραμμα Περιεχομένου Ύλης. Τα κείμενα αυτά ανήκουν σε ποικίλα Κειμενικά Είδη, επιλεγμένα ως δείγματα εξαιρετικής γλωσσικής ποιότητας και αρτιότητας, που θα αναδεικνύουν τις αρετές του αρχαίου ελληνικού λόγου και καθαυτές, αλλά και ως πρότυπα χρήσιμα ακόμη και για την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου στα Νέα Ελληνικά.

Κατά την επεξεργασία των κειμένων, ο/η φιλόλογος επιχειρεί να πληροφορήσει, να ευαισθητοποιήσει, να προβληματίσει, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν βαθύτερα νοήματα, ιδέες, αξίες και κατ' επέκταση να τοποθετηθούν κριτικά απέναντι στις θέσεις που διατυπώνονται στα κείμενα, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους κ.ά., αφού θα έχουν προηγουμένως καταβάλει κάθε προσπάθεια για τη γλωσσική και θεματική εξομάλυνση του αρχαίου κειμένου ή/και για την ακριβή κατανόηση του από μετάφραση διδασκομένου κειμένου. Συνεξετάζονται μορφή και περιεχόμενο του κειμένου, με τρόπο που να αναδεικνύει τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα και να δείχνει πώς αυτές συμβάλλουν στην οικοδόμηση των νοημάτων του κειμένου. Γίνεται αναφορά στο πλαίσιο επικοινωνίας (θέμα, περίσταση επικοινωνίας, κοινωνικές σχέσεις και στάσεις των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών και ο ρόλος της Γλώσσας στη συγκεκριμένη περίσταση επικοινωνίας, ιστορικές περιστάσεις κ.λ.π.), στις λεξιλογικές και γραμματικές επιλογές του συγγραφέα, αλλά και στο ύφος, την οργάνωση/δομή του λόγου και τους μηχανισμούς συνοχής και συνεκτικότητας του κειμένου. Η έμφαση σε τούτο ή εκείνο από τα ανωτέρω στοιχεία του μαθήματος ποικίλλει ανάλογα με το αν μιλούμε για διδασκαλία από το πρωτότυπο ή για διδασκαλία από μετάφραση.

Για τη διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων εφαρμόζεται η Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή προσέγγιση. Το μοντέλο αυτό περιλαμβάνει τόσο τις δομές και τις λειτουργίες όσο και τις επικοινωνιακές χρήσεις που επιτελούν τα φαινόμενα. Κάθε γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο διδάσκεται μέσα από το κείμενο και τις επικοινωνιακές του συνισταμένες. Εφαρμόζεται όσο γίνεται περισσότερο η επαγωγική μέθοδος: οι μαθητές/μαθήτριες οδηγούνται στη θεωρία μέσα από τη μελέτη των αντίστοιχων γλωσσικών φαινομένων που εντοπίζονται μέσα στα κείμενα σε σχέση και με τη χρήση τους στα Νέα Ελληνικά. Οδηγούνται στο υπό μελέτη φαινόμενο μέσα από το περιεχόμενο, αναζητώντας τη λειτουργία που επιτελεί στο κείμενο. Ο/Η φιλόλογος χρησιμοποιεί ποικιλία μεθόδων για την κατανόηση και εμπέδωσή του (υπόδυση ρόλων, μετασχηματισμό κειμένου κ.λ.π.). Οι δραστηριότητες που ανατίθενται στοχεύουν στην εμπέδωση, στην επανάληψη των διδακτέων και γίνεται μέσα από κείμενα.

Ο εμπλουτισμός του Λεξιλογίου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μαθησιακής διαδικασίας, αφού οι μαθητές/μαθήτριες αποκτούν κριτική Γλωσσική επίγνωση,

αποκτώντας δεξιότητες στον χειρισμό της ορθογραφίας, του λεξιλογίου, της ετυμολογίας, της ιστορίας των λέξεων, η οποία γνώση λειτουργεί συσσωρευτικά και συμβάλλει στην κατανόηση του νοήματος ενός κειμένου. Στην ενίσχυση των λεξιλογικών γνώσεων είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί ποικιλία εργασιών, όπως η συνδυαστική αναζήτηση λημμάτων σε λεξικά και η εργασία σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα με τη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών, έτσι ώστε να αναδειχθεί η πορεία της λέξης από τη διαχρονία στη συγχρονία. Εδώ συμβάλλουν και οι ασκήσεις βιογράφησης των λέξεων, που μπορούν να γίνουν αξιόπιστα προπάντων με τη χρήση των ψηφιακών λεξικών και άλλων ψηφιακών πόρων της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα».

Οι διαθεματικές ασκήσεις αποτελούν ένα ακόμη εργαλείο αξιολόγησης του μαθητικού πληθυσμού: διασφαλίζουν την οριζόντια συνεκτικότητα των επιμέρους θεματικών κλάδων και την ενοποίηση των γνωστικών αντικειμένων.

Ενθαρρύνεται με κάθε τρόπο η δημιουργική, και όχι απλώς υποβοηθητική, χρήση κάθε πρόσφορου μέσου της σύγχρονης τεχνολογίας (Ηλεκτρονικού Υπολογιστή, ταμπλετών, κινητού τηλεφώνου) τόσο για τη διδασκαλία (δημιουργία κλίματος δεκτικότητας, διδασκαλία μορφοσυντακτικών φαινομένων κ.ά.), όσο και για άντληση και επεξεργασία υλικού. Ενθαρρύνεται η συστηματική χρήση της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, η οποία περιέχει άφθονο και αξιόπιστο υλικό κατάλληλο για ασκήσεις «ανοιχτού τύπου» (βάσεις γλωσσικών δεδομένων, σώματα κειμένων, ψηφιακά λεξικά της Αρχαίας, Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής, πολυτροπικά μέσα για τα διδασκόμενα κείμενα), καθώς και διδακτικές προτάσεις.